

Információ és/vagy tájékoztatás?

(Megjegyzések és javaslatok Kövendi Dénes gondolataihoz)

A TMT terminológiai rovatának minden munkatársa őszinte örömmel fogadta, hogy - nem "összebeszélve", de nyilván nem is véletlenül - éppen abban az időben, amikor terminológiai rovatunk első cikkeit nyomdába adtuk, a Könyvtáros is terminológiai célzatu cikket közölt KÖVENDI Dénes tollából. Kiváltképpen örömmünkre szolgált, hogy ez a cikk olyan problémát tűzött tollhegyre, amely saját terveinkben is az elsők között szerepelt, terminológiánk sürgősen tisztázandó kérdései között.

Elöljáróban meg kell jegyeznünk, hogy KÖVENDI Dénes megállapításainak tulnyomó többségével teljesen egyetértünk. A TMT szerkesztése során is - több-kevesebb következetességgel - igyekeztünk hasznosítani magyar nyelvünk kifejezőkészségét és gazdagságát, megkülönböztetve az információt, illetve a tájékoztatás szavak jelentését.

Amikor az alábbiakban mégis vitába szállunk a hivatkozott cikk néhány tézisével, akkor ezt elsősorban azért tesszük, hogy egyértelmű és mindenkit kielégítő megoldást találjunk a tájékoztatás- és könyvtárügy e talán leggyakrabban használt kifejezéseinek értelmezésére, illetve fogalmainak kifejezésére, azok minden lehetséges összefüggésében.

Célszerűnek látszik, ha gondolatmenetünket az "információ" és a "tájékoztatás" kifejezések KÖVENDI által adott értelmezésének azokkal a részeivel kezdjük, ahol maradéktalanul egyetértünk a szerzővel. Ezek a következők:

a/ Egyetértünk azzal, hogy az "információ" kifejezés elsődleges jelentése /legalábbis a mi szakterületünkön/ a megfogalmazott, sőt többnyire rögzített ismeret, adat, hír, tehát az információ az az "objektum", a m i t a t á j é k o z t a t á s k ö z v e t i t .

1/ KÖVENDI Dénes: Az információ és a tájékoztatás. Terminológiánk kialakításához. = Könyvtáros, 22.évf. 9.sz. 1972.szept. p.546-547.

b/ Abban sincs vita közöttünk, hogy a "tájékoztatás" kifejezés *f o l y a m a t o t , t e v é k e n y s é g e t* jelent, amelyek során /bővebb értelemben/ az ismereteket információkká alakítják és a megfelelő formában közlik, sőt éppenséggel közreadják. E tevékenység szűkebb, dokumentációs, illetve könyvtári értelmezésében a tájékoztatási tevékenység során gyűjtik, feldolgozzák, rendszerezik, tárolják, keresik és szolgáltatják /közreadják/ az információkat.

Vajon egyetérthetünk-e azonban a fentiek alapján KÖVENDI Dénesnek azzal a kétségtelenül vonzóan egyszerű javaslatával, hogy ezek után nevezzük információnak "azt, amit közlünk" és tájékoztatásnak azt a folyamatot, "amelynek során az információkat közöljük", végül pedig tájékoztatási rendszernek azt a rendszert, amely e folyamat céljaira szolgál? Erre csak akkor válaszolhatunk, ha közelebbről megvizsgáljuk ezeket a folyamatokat, illetve rendszereket.

A nemzetközi és a magyar szakirodalom egyaránt sokszor foglalkozott már a szóbanforgó folyamatokkal, illetve rendszerekkel. Ugy véljük, a vita többé-kevésbé nyugvópontra jutott és elméletben is, gyakorlatban is a legtöbb érdekelt egyetért azzal a felfogással, amely szerint az információk közvetítésére szolgáló folyamatok kommunikációs folyamatok, és ezek az "adótól" /a mi esetünkben többnyire szerzőtől, még pontosabban e szerző ismereteinek megfogalmazásától/ a "vevőig" /a mi esetünkben az információk felhasználójáig, gyakran az olvasóig, még pontosabban az információknak általuk történő felhasználásáig, hasznosításáig/ terjednek. E folyamat pedig nyilvánvalóan kétoldalu, nem csak tájékoztatásból, hanem tájékozódásból is áll. Az informatika tárgyáról lezajlott viták során többen emeltünk szót éppen az ellen a veszélyes leszűkítés ellen, amely egyfelől a könyvtári és dokumentációs folyamatoknál "kezdi" a vizsgálatot, nem törődve az információ keletkezésével, különösképpen pedig az ellen, hogy e szemlélet elhanyagolja a folyamat igen lényeges másik oldalát, a felhasználást, hasznosítást, tehát a tájékozódást. Természetes, hogy a megfelelő rendszerek sem tájékoztatásra, hanem tájékozódásra és tájékozódásra szolgálnak, tehát nem nevezhetők tájékoztatási rendszereknek.

Az igazság az, hogy némileg saját szakmánk, saját munkaterületünk bűvöletébe esünk, amikor a tájékoztatástól nem látjuk a tájékozódást, és amikor úgy véljük, hogy a tájékoztatás önmagában funkciója lehet valamely teljes rendszernek. A számítógépes és más rendszerek szervezői, az üzemszervezők és ügyvitelszervezők, a szervezéstudományi szakirodalom művelői, szerzői, és még sok más olyan ember, aki információs rendszerekkel foglalkozik, korántsem csak azért állna értetlenül a mi "tájékoztatási rendszer" és "tájékoztatási folyamat" szakkifejezéseinkkel szemben, mert jobban szereti a ködös vagy tolvajnyelvi kifejezéseket /bár kétségtelen, hogy gyakran ez is előfordul/, hanem elsősorban azért, mert számukra legalább olyan természetes az információs rendszer tájékozódási rendszerként való felfogása, mint amilyen természetes számunkra a tájékoztatás vélt elsődlegessége.

Meg kell tehát találnunk az egységes szakkifejezést azon folyamatok és rendszerek megjelölésére, amelyek egyaránt magukba foglalják a tájékoztatást és a tájékozódást. E tekintetben pedig nem tudunk

mást javasolni, mint az információs folyamat, illetve információs rendszer kifejezések használatát. Tisztában vagyunk azzal, hogy e terminológiával részben feladjuk azt az előnyt, amit az "információ" kifejezés KÖVENDI Dénes által is javasolt "megtisztítása" jelentene, éppen magyar nyelvünk lehetőségeinek hasznosításával. Mégis, mivel a "tájékoztatási és tájékozódási folyamat" vagy a "tájékoztatási és tájékozódási rendszer" kifejezések feleslegesen bonyolultak lennének, továbbá mivel az előbbieken javasolt kifejezések - mi tagadás - polgárjogot nyertek, végül pedig mivel az "információ" szó ma már magyar nyelvünkön is mindenképpen többértelmű, ezt a megoldást javasoljuk, természetesen csak a jelzett értelemben és anélkül, hogy elvetnők a KÖVENDI Dénes által is javasolt és általunk is gyakorolt megkülönböztetést. Egyben magunk is határozottan állást foglalunk az "információs rendszer" kifejezés és más hasonló nyilvánvaló botorságok ellen, bármilyen gyakran használják is e kifejezéseket a pongyolán fogalmazó, illetve mondanivalójukat kellően át nem gondoló szerzők és más "szakemberek". Egyáltalán: az "információ" szó csak "információs" alakjában, tehát csak jelzőként lenne használatos javaslataink értelmében e folyamatok vagy rendszerek megjelölésére.

Összefoglalva: javaslataink lényege a következő:

a/ A rögzített, közölt, közreadott ismeretet, adatot, hirt nevezük információnak.

b/ Az ismeretek rögzítésére és közlésére hivatott elsődleges vagy közvetítő folyamatokat nevezük tájékoztatási folyamatoknak, az e folyamatok megvalósítására irányuló tevékenységet tájékoztatási tevékenységnek vagy egyszerűen tájékoztatásnak /ezért tehát tájékoztatási és nem információs intézményekben dolgozunk/.

e/ A tájékoztatási és tájékozódási folyamatokat egyaránt magába foglaló folyamatot nevezük információs folyamatnak, azt a rendszert pedig, amelynek funkciója e folyamat végrehajtása, információs rendszernek.

Reméljük, hogy e javaslatainkkal - melyek nem elsősorban vitatják, hanem inkább kiegészítik KÖVENDI Dénes terminológiai munkáját - az olvasók többsége egyetért és nem lesz akadálya annak, hogy oktatási, szerkesztési, dokumentációs és egyéb terminológia-formáló tevékenységünkben valóban egyértelműen használjuk e kifejezéseket, illetve fejezzük ki a megfelelő fogalmakat, ami végeredményben egész szakterületünkön is egységes szóhasználatot eredményezne.

Vajda Erik